

LES XARXES: UN NOU ESPAI DE SOCIALITZACIÓ

Joan Majó

President del Grup de Treball Information Society Forum, Unió Europea.

Vicepresident de l'European Institute for the Media (Dusseldorf).

Bon dia. Heu posat a la meva presentació un títol que em sembla molt bé, però al qual seré infidel. Diu: «Les xarxes: un nou espai de socialització». Les xarxes són un nou espai de socialització però són també un nou espai que implica altres coses. Per tant, sortiré una mica d'aquest títol, no només en l'àmbit sinó fins i tot en la direcció. Perquè, tal com ens recordava abans Miquel Puig, tot procés positiu comporta una dimensió negativa. I jo ja avanço que parlaré de les xarxes com un nou espai de socialització, però alhora com un nou espai de marginació, emprant una mica la paradoxa o la contraposició entre aquests dos conceptes. La xarxa, el que avui coneixem com la xarxa, en un sentit no només físic sinó sobretot en un sentit virtual, és un nou territori. I aquest nou territori és un element que permet elaborar-hi i establir-hi noves relacions. I, en conseqüència, la xarxa és un nou espai per a la socialització. És un nou espai per a la cohesió, per a la solidaritat, per a la generació de valor i, per tant, estem parlant ja d'una nova economia, l'economia electrònica basada, precisament, en el fet que sobre la xarxa es pot generar valor, i, a partir del moment en què es genera valor, apareix l'economia. La xarxa és un nou espai per al repartiment, per a la distribució. Precisament perquè en tant que es genera valor es distribueix i n'hi ha una apropiació. La xarxa és un nou espai de distribució de poder, com a conseqüència d'això. I també és un nou espai de dominació.

A la xarxa podem reproduir tots i cadascun dels fenòmens econòmics, sociològics o polítics que estem acostumats a veure en un territori físic. I, per tant, l'anàlisi que jo vull fer és l'anàlisi de quines són les bases a partir de les quals es produeixen alguns dels fenòmens que acabo de citar. Com es distribueix o com es redistribueix el poder com a conseqüència de la xarxa, com es redistribueix la generació i l'apropriació de valor i, com a conseqüència de tot això, quin paper té la xarxa en la cohesió, en la solidaritat, en la socialització –tal com diu el títol– i sobretot quin paper té la xarxa en la fractura, en la nova fractura social o en la nova marginació.

És tòpic o diguem tradicional acceptar que les relacions de dominació, les relacions de poder, les separacions entre els qui tenen i els qui no tenen, els rics i els pobres, a les nostres societats històriques, s'organitzen al voltant del que jo anomenaria el control de l'element clau per a la generació del valor. És a dir, qui domina en una societat agrària? El propietari de la terra. Perquè és ell qui controla l'element fonamental per a la generació del valor. Qui domina en una societat industrial? El propietari dels mitjans de producció. I el control de la terra, el control dels mitjans de producció en cada una d'aquestes societats creen, finalment, l'element que condiciona o configura tota la distribució de la generació del valor, de l'apropiació i, finalment, del repartiment del poder.

Quan passem de la societat agrària a la societat industrial i, ara, passem a la societat de la informació, tenim una mica la temptació, i jo crec que l'hem tinguda tots, de fer una analogia excessivament simplista i dir que en la societat agrària el propietari de la terra era el que manava, que en la societat industrial el que controlava els mitjans de producció i que en la societat de la informació el poder estarà en mans dels propietaris de la informació. Això és una cosa que hem sentit. Jo no ho crec. O, com a mínim, ho trobo excessivament simple. Sí que estic convençut que, en la societat en la qual estem entrant, l'element central per a la generació de valor i per al domini serà la informació. I molt més que la informació, el coneixement. La riquesa de la societat serà el coneixement. Però, d'aquesta afirmació a l'afirmació que la propietat de la informació donarà el control del coneixement, crec que hi ha molt a dir. I això és el que jo voldria, una mica, fer-vos veure.

Per què? Perquè hi ha una diferència fonamental entre la naturalesa dels béns materials i la naturalesa dels béns immaterials. La terra i els mitjans de producció són clarament un bé material que tenen dues característiques fonamentals, que els economistes ens han explicat molts cops. Primer: que és limitat, és un bé escàs, no n'hi ha per a tots. Segon: que no és comparable. És a dir, que si aquest tros de terra és meu, no és teu, o és d'un o és de l'altre. I, a més, no hi ha terra per a tots. Si aquesta màquina és teva, no és meua. I, a més, no hi ha màquines per a tots. Això no passa amb els béns immaterials. Informació, n'hi ha tota la que vulgueu. Per què? Perquè la generació d'informació és una cosa il·limitada, que es pot anar reproduint, que es pot anar accelerant, i la nostra experiència personal és que s'està accelerant. Al mateix temps, els mitjans físics a través dels quals aquesta informació es processa, s'emmagatzema, es distribueix, es difon, es transmet o s'intercanvia, també són il·limitats. El gran avantatge, el gran element que canvia el nostre model social com a conseqüència de la revolució tecnològica, és que som capaços de processar tota la quantitat d'informació que vulguem. Emmagatzemar-la en quantitats impensables. I transmetre-la instantàniament a qualsevol lloc de la terra o de l'espai circumdant, sense cost, pràcticament, i sense límit d'espai i de temps. Aquesta és la nova situa-

ció de la societat de la informació. I, per tant, això ens comença a obligar a pensar que en termes de quantitat tot és il·limitat. No importa, no ve d'un gigabyte, no ve de tants megabytes; ara ens diuen que a Internet 2 descarregarem en el nostre ordinador tota l'Enciclopèdia Britànica en 1,2 segons... Bé, i per què vull jo l'Enciclopèdia Britànica sencera en 1,2 segons? És a dir, estem absolutament en una situació en què les capacitats són infinites. La capacitat teòrica d'elaboració d'informació, d'accés a la informació, de disponibilitat de coneixements és il·limitada. Però és que, a més, és compartible. Jo sempre que parlo d'això poso el mateix exemple. Si el senyor Moragas, que és aquí, assegut a la primera fila, no té rellotge i jo tinc rellotge i em demana el rellotge i jo l'hi dono, ara ell té rellotge i jo me'n quedo sense. Però, si ell no sap l'hora i jo sé l'hora i li dic l'hora que és, l'hora la sabem tots dos. Aquesta diferència és fonamental. Per què? Perquè, a partir del moment en què la generació de valor es basa en la disponibilitat d'un bé material, ja no valen les mateixes lleis econòmiques que han valgut per a la societat agrària o la societat industrial. Ja no som davant de recursos escassos ni excloents quant al seu ús. Sinó que som davant un recurs il·limitat i compartible. Amb la qual cosa, les regles a través de les quals s'establiran les relacions de domini, les relacions de poder o les relacions d'apropiació, no seran les mateixes, sinó que estaran, molt més que basades en la possessió d'un bé material, basades en l'accessibilitat a aquest bé. El problema ja no és que hi hagi recursos, sinó que el problema és qui té accés i qui no té accés a aquests recursos que, per definició, són il·limitats.

Entrem en una dinàmica en què hem passat no només d'un recurs escàs a un recurs abundant, sinó d'un recurs escàs a un recurs excessiu. M'explico una mica. Segueixo amb l'esquema que us estic plantejant que la base de generació de valor és la disponibilitat de coneixements. Anteriorment, Miquel Puig deia que un poble és el que sap. Absolutament d'acord, al marge que ho hagués dit Jovellanos, que no ho sabia, però hi estic absolutament d'acord... Estem en un procés, una altra vegada, i vosaltres ho heu estudiat, en què l'element final és la generació de coneixements, la disponibilitat de coneixements. De vegades es dona una confusió entre el terme *informació* i el terme *coneixements*; jo crec que tots, cada vegada més, tenim clar que el *coneixement* requereix *informació*, però el *coneixement* és una cosa molt més complexa que la *informació*; el *coneixement* és la *informació* desenvolupada, analitzada, sintetitzada, digerida, sistematitzada, en tot cas manipulada, en el sentit positiu de la paraula manipulada, o processada. Estem acostumats a un món en el qual la manca de coneixements quasi sempre l'hem atribuïda a la manca d'informació. I, per tant, estem acostumats a pensar que la manca de coneixements d'una persona és conseqüència d'una manca d'informació. Això és així i ha estat així i segueix essent així i seguirà essent així en molts casos en una part de la societat que quedarà a un costat d'aquesta fractura social de què estem parlant. Però, a l'altra part de la

fractura social, cada cop serà més veritat que la manca de coneixements no serà la conseqüència de la manca d'informació sinó de l'excés d'informació.

El problema ja no és la manca d'informació. El problema és per a uns l'accés i per a d'altres l'excés. M'agradaria centrar molt en aquestes dues paraules la problemàtica de distribució de la riquesa i del poder en la societat de la informació. Hi ha un problema d'excés i hi ha un problema d'accés.

Començo pel segon. Informació n'hi ha per a tots. Coneixement n'hi ha per a tots. Però no tots hi tindran accés. Tot el que hi ha al voltant de les xarxes serà el factor clau que delimitarà aquest accés. Començant pels aspectes físics, o, com deia Miquel Puig, on no hi ha xarxa, no hi ha xarxa. Per tant, si la xarxa no arriba a un espai geogràfic, aquest espai quedarà fora del món, en una part d'aquesta fractura social. Això crea una primera i important discussió política que té lloc, i ha tingut lloc en aquests darrers anys, a tot Europa i, per tant, també aquí. Es tracta dels perills que comporta que hàgim decidit que les xarxes de telecomunicació, en contra de les xarxes anteriors de transport, siguin d'iniciativa privada en lloc d'una iniciativa pública. És a dir, fins fa pocs anys, les xarxes fonamentals que marcaven la cohesió del territori, eren xarxes públiques. Les xarxes de telecomunicació s'ha decidit, no fa més de sis anys, concretament en el 93, que siguin liberalitzades i objecte de la iniciativa privada. Jo personalment he tingut sempre reticències a aquesta decisió que es va prendre a Brussel·les i amb el meu vot, o la meua opinió, en contra. Són coses que... és història. Tinc la sensació que hem de prendre aquelles mesures necessàries per a assegurar que, independentment de la gestió pública o de la gestió privada de les xarxes, aquestes segueixin tenint caràcter de servei públic. És a dir, poden ser privades, jo no m'hi oposo, sempre que sigui una empresa privada que està gestionant un servei públic. I la gestió d'un servei públic comporta una sèrie de limitacions. Començant per la planificació. Un servei públic respon a una planificació basada en interessos col·lectius, no basat exclusivament en rendibilitat. Què vol dir això? Que el *lay out*, el desplegament, l'arquitectura de les xarxes ha de ser una arquitectura que estigui basada en una planificació des d'una òptica de servei públic, no en una planificació basada en la rendibilitat de les distintes xarxes.

Ha d'haver-hi xarxes rendibles i ha d'haver-hi xarxes no rendibles. I això només es pot aconseguir si, independentment de la gestió pública o de la gestió privada, la planificació de la xarxa és una planificació de servei públic. Una solució intermèdia és la que s'ha d'aconseguir en el cas de Catalunya. A Catalunya s'ha aconseguit, per una via indirecta, una solució que consisteix a concedir la xarxa a una empresa privada però imposant-li una sèrie de condicions que s'apropen molt a les d'un servei públic. La meua preocupació és l'abast en el temps d'aquestes, diguem-ne, limitacions o impositcions i com evolucionarà tota aquesta qüestió. Però, insisteixo, la xarxa com a servei públic em sembla un element fonamental.

L'exclusió de l'accés pot tenir lloc per raons geogràfiques, per raons físiques. Però pot tenir lloc també per raons econòmiques. Pot haver-hi xarxa però l'accés a la xarxa pot estar limitat per la tarifa. Diguem-ho clar: per la quantitat que cal pagar per a connectar-s'hi, o per a emprar-la. I aquí també es planteja un segon debat basat en la mercantilització o la no-mercantilització dels continguts de les xarxes. Jo no estic en absolut a favor de mantenir el principi que l'accés hagi de ser un accés gratuït. A Catalunya i a Espanya, estem acostumats al fet que la televisió sigui gratuïta; és l'únic país d'Europa en què és gratuïta. Gratuïta en el sentit que ningú no paga res per veure la televisió. En alguns països es paga una quota, en d'altres un impost especial... És a dir, no hi ha cap raó perquè la televisió sigui gratuïta encara que aquí ho hàgim fet així. Suposo que perquè va néixer a l'època paternalista, per a compensar altres aspectes de la dictadura. Per tant, si la premsa no és gratuïta, per què la televisió ho és? Us asseguro que dintre d'uns anys la televisió, o qualsevol altre element d'aquesta mena, serà de pagament perquè té un cost. El problema rau en si acceptem que tot el contingut de les xarxes sigui assimilable a una mercaderia o entenem que el concepte de servei públic, a més d'assegurar una presència de les xarxes a tot el territori, ha de comportar també que hi hagi alguns continguts de les xarxes que, amb caràcter universal, siguin accessibles gratuïtament o a uns costos molt baixos. Jo crec que això també és necessari. És a dir, a les xarxes, en els continguts de les xarxes, segueix havent-hi espai per al servei públic. I per tant, jo sóc partidari de l'existència, de la permanència i de la pervivència de, diguem-ne, operadors públics, que en el cas actual anomenem canals de televisió. Dintre d'alguns anys, ningú no parlarà de canals de televisió perquè no existiran canals de televisió, existirà una altra cosa. Però, per parlar en termes actuals, jo sóc partidari de l'existència de canals de televisió públics d'accés lliure i gratuït per als ciutadans. Però per a complir una missió de servei públic, evidentment, no s'han de posar en antena les mateixes vulgaritats que hi posen les altres televisions. És a dir, un servei públic és un servei públic. I té unes raons de ser i uns continguts que poden considerar-se de servei públic. Mentre que hi ha altres continguts que no es poden considerar de servei públic i que poden resoldre perfectament les televisions comercials, de pagament o de no-pagament. Perquè, en el fons, les televisions comercials seran de pagament o no en funció de la publicitat. O pagarem els que mirem o pagaran els que posen els anuncis a canvi de posar els anuncis. No n'hi ha més, no hi ha altra alternativa. Però, al marge de tota aquesta actuació mercantil, jo penso que hi ha d'haver un servei públic en els continguts.

Finalment, junt amb el problema de l'accés, insisteixo, hi ha el problema de l'excés. Els ciutadans poden tenir accés físic i poden tenir accés econòmic a les xarxes i poden no ser capaços de rebre el que tenen les xarxes. Per raons personals, no per raons físiques ni econòmiques, sinó purament cul-

turals. I aquí és on també coincideixo amb Miquel Puig quan deia que «el problema fonamental és a les aules». Jo vull destacar, per acabar, dos aspectes d'aquesta dificultat, d'aquesta barrera que es pot crear. Deixo de banda la que alguns consideren la més important i que jo considero la menys important, tot i ser la més coneguda. Cal aconseguir que la gent sàpiga utilitzar els nous instruments. Cal aconseguir que els ciutadans sàpiguem utilitzar els nous instruments tecnològics. I, per tant, de la mateixa forma que al llarg d'aquest segle hem anat aconseguint que més o menys tots sàpiguem utilitzar un automòbil, doncs en uns anys hem d'aconseguir que tots sàpiguem utilitzar l'ordinador i els elements que es necessitin per a estar tecnològicament connectat a la xarxa. Per a mi, aquesta limitació és molt important, però quasi quasi ja és òbvia i no hi insisteixo. Insisteixo en canvi en unes altres dues.

La primera: la nostra cultura. La cultura en la qual hem estat formats (i sé davant de qui ho estic dient) és la cultura que es transmet per via escrita. Nosaltres hem estat educats –sobretot la gent que té ja més de trenta anys– per a rebre la cultura i adquirir coneixements per via escrita. I hem arribat a un grau alt de perfecció en aquest sistema de transmissió de la cultura. A l'escola no només ens han ensenyat a llegir, en el sentit de llegir, sinó que ens han ensenyat a llegir llibres. És a dir, llegir llibres és molt més que llegir. Ens han ensenyat a analitzar llibres, ens han explicat el que és una metàfora, una analogia, un pleonasme... Sabem perfectament les tècniques del llenguatge i les tècniques de creació del llenguatge escrit. I, per tant, som capaços, davant la recepció d'aquests missatges per la via escrita, d'actuar amb una certa capacitat d'iniciativa pròpia. Ens ho han ensenyat tant i ho hem après tan bé que fins i tot els que no en som professionals som capaços d'escriure un llibre. La meua pregunta és la següent: sobretot per a les generacions següents, quin tant per cent –m'atreveria a dir que el 90 %– de la transmissió de missatges culturals, científics i d'informació no es rebrà per via escrita? Es rebran per via audiovisual. I, sobre el llenguatge audiovisual, n'hi ha uns quants que hi esteu preparats. Tots els altres no en sabem res. Estem absolutament nus davant l'impacte d'aquests missatges, que ens arriben de manera excessiva, perquè el nombre de bits per segon del missatge audiovisual no té comparació amb el nombre de bits per segon del missatge escrit. I que ens arriben a través d'uns llenguatges que desconeixem, davant dels quals no tenim la capacitat de reacció que tenim davant el missatge escrit. Aquesta és una qüestió que les escoles encara no han posat en marxa i que és enormement perillosa perquè és el que contribueix cada vegada més al fet al qual em referia abans: quedem inundats en el món de la informació per la informació. Per què? Perquè la capacitat de generació d'informació és molt gran. Perquè la capacitat de transmissió d'informació és molt gran. I perquè el vehicle a través del qual ens arriba aquesta informació és un vehicle del funcionament del qual no sabem res. Per tant, estem, diguem-ne, nus

davant seu. I per a mi aquest és el perill sobre el qual es crida molt menys l'atenció que sobre la necessitat d'aprendre a manejar ordinadors i a moure's bé per Internet, que jo crec que serà molt més fàcil d'aconseguir que no aquest canvi de la pauta cultural sobre el sistema.

Per acabar, el repte de la nostra societat davant del coneixement, partint de la base, tal com he dit al principi, que disposar de coneixements serà la riquesa fonamental dels ciutadans, és entendre, com a última advertència, que disposar de coneixements, cada vegada més, serà cosa conjuntural, transitòria i variable. És a dir, que els coneixements fonamentals per a viure adequadament en una societat són uns coneixements que van canviant al llarg del temps. I que ha estat sempre així en tota la història humana. Però que, des de fa uns anys, aquest canvi radical dels coneixements fonamentals es produeix en un cicle bàsicament més curt que la vida d'una persona. I això no és el que havia passat fins ara; això és nou. Així doncs, no només és fonamental el que faci l'escola, entesa aquesta com l'organisme social que prepara les generacions joves per a la vida en societat, sinó que serà fonamental el que faci el sistema educatiu en conjunt, que no pot acabar a l'escola ni a la universitat sinó que ha de seguir en la persona al llarg de tota la vida. Per què? Perquè la necessitat d'adquirir coneixements serà una cosa absolutament constant al llarg no només de la vida laboral sinó també de la personal. I, per tant, ens hem de plantejar no només què fem a les escoles sinó com creem unes noves institucions educatives. Jo tinc por que les actuals institucions educatives no siguin capaces de fer front a aquest repte; ni les escoles ni les universitats, unes noves institucions educatives que garanteixin l'educació o la transmissió de coneixements permanent als ciutadans al llarg de tota la seva vida, perquè, si no, tindran coneixements però ja no seran els que necessitaran en aquell moment, si parteixen de la base de què partim ara que durant una etapa de la vida s'adquireixen coneixements i durant una altra etapa de la vida s'usen aquells coneixements. Això ja no seguirà essent veritat i ja no seguirà així en absolut.

